

Afscheid van Ierland

*Voor Rick,
die alles mogelijk maakt*

*en voor Nigel en Gracelin –
o, wat hou ik veel van jullie*

Ann Moore

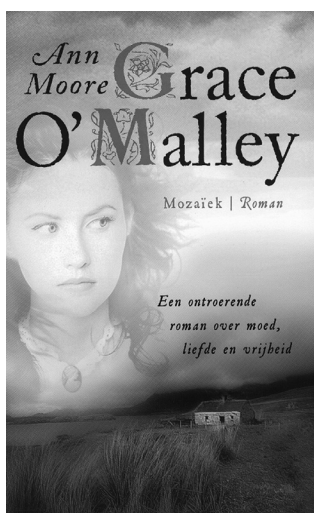
Afscheid van Ierland

Derde druk

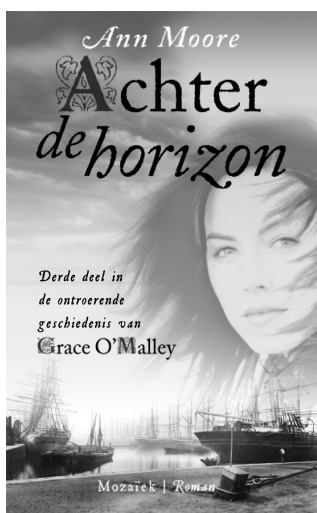
Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

LEES OOK:

DEEL 1

DEEL 3

Derde druk 2010

Ontwerp en illustratie omslag Jae Song/Toni Mulder

Vertaling Roeleke Meijer-Muilwijk

Oorspronkelijk verschenen bij New American Library, onderdeel van Penguin Putnam Inc, New York, USA onder de titel *Leaving Ireland*

ISBN 978 90 239 9343 8

NUR 342

© Engelstalige versie 2004

© Nederlandse vertaling 2005 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Meer informatie over deze roman en andere uitgaven van Mozaïek vindt u op www.uitgeverijmozaiek.nl

Alle rechten voorbehouden.

Achterin dit boek is een verklarende woordenlijst opgenomen

‘Want ik had honger en jullie gaven mij te eten, ik had dorst en jullie gaven mij te drinken. Ik was een vreemdeling, en jullie namen mij op, ik was naakt, en jullie kleedden mij. Ik was ziek en jullie bezochten mij, ik zat gevangen en jullie kwamen naar mij toe. (...) Alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijkste van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan,’ zal de koning zeggen.

– naar Matteüs 25:35,36,40 (Nieuwe Bijbelvertaling)

Een

De Ierse Zee lag inmiddels achter hen. Dichte mist rolde over het dek terwijl het kleine schip langzaam zijn weg zocht tegen de stroom van de rivier de Mersey op; het enige wat ze konden horen was het scherpe gekraak van het zeil dat door de bemanning was bijgezet om elk zuchtje wind te vangen. Nog maar vijf kilometer naar de haven! Alle passagiers stonden woordeloos en waakzaam bij de reling en bereidden zich voor op alles wat tevoorschijn zou kunnen komen als ze vanuit deze wereld in de volgende zouden arriveren.

De mist werd doorboord door een straaltje kaarslicht en er ging een golf van gemompel door de groep. Nu het vaartuigje zich langzaam een weg baande langs de opdoemende kades, konden ze de rivieroever in de verte zien, de rij fakkels langs de waterkant en de donkere massa van de pakhuizen daarachter.

Spookachtige gestalten, in wervelende mist gehuld, dreven in het zicht en verdwenen weer; zwaarbeladen wagens en mannen te paard werden tijdelijk verlicht als ze door het flakkerende lichtschijnsel reden. De kreten van zeelieden, verkopers, immigranten en runners klonken gedempt en onsamenvattend, alsof deze stad wemelde van geestverschijningen. Gracelin O'Malley bukte zich om in de wijd geopende ogen van haar dochttertje te kunnen kijken.

‘Liverpool,’ fluisterde ze.

Alle passagiers dromden samen bij de reling. Met koude handen hielden ze hun zakken en tassen krampachtig vast; de ouders telden de neuzen van hun kinderen en paktten hen nog wat steviger in

tegen de vochtige kilte van deze novembernacht. Het waren bijna allemaal plattelandsmensen die al onder de indruk waren van de steden in Ierland; ze waren volslagen onvoorbereid op wat ze hier zouden aantreffen.

Grace keek naar haar landgenoten. Ze kende hen zo goed: de ouderen, wier gezicht niets verried van hun innerlijke strijd, hun verbijstering, uitputting en smart; de gezinnen – acht, negen, tien op een kluitje bij elkaar, de grote kinderen hielden de kleintjes vast – moeders met baby's in hun armen, peuters op hun heup en kinderen aan hun rokken. Daar stonden jonge meisjes arm in arm verwachtingsvol te dromen van werken in een groot huis, eenmaal per maand een halve dag vrij, trouwen met een goede vent met een geregeld inkomen, baby's krijgen die in leven zouden blijven. De oude vrijsters haakten bij niemand in – een fabrieksbaantje, een gedeelde kamer en elke dag een warme maaltijd, meer vroegen ze niet. Zij werden niet eens opgemerkt door de jonge mannen die vol valse bravoure elkaar aan het duwen en stompen waren, terwijl ze heimelijk ongeruste blikken wierpen op de ruwe bende die op de kade stond te wachten. De oudere mannen – het gezicht grimmig en waakzaam, de kraag hoog opgezet en de muts ver over de oren getrokken – duwden hun ruwe werkhanden diep in hun versleten zakken.

Grace keek naar al deze haveloze mensen en wist dat zij de gelukkigen waren: degenen die op de een of andere manier aan de verschrikkelijke honger en het lijden ontsnapt waren. Dat wisten ze zelf ook; er was wat voorzichtige opluchting zichtbaar in hun houding, evenals schuldgevoel en – bij de ouderen, de mannen – vernedering. Nu waren ze afhankelijk van het land dat hen op de knieën gedwongen had. Ze kropen Engeland binnen op zoek naar voedsel, onderdak en op doorreis naar een beter leven – kruipend als meelijwekkende bedelaars, terwijl ze diep in hun hart wisten dat ze koningen waren.

Toch: koningen laten hun land niet in de steek, en hun landgenoten evenmin. Daarom hielden ze de ogen neergeslagen en spraken niet tenzij ze aangesproken werden. Sommigen zouden de lange reis naar Australië maken, in de hoop herenigd te worden met familieleden die naar Van Diemensland gedeporteerd waren.

Anderen wilden goedkoop naar Canada reizen, hoewel meer dan de helft van hen uiteindelijk de vreselijke voetreis door het achterland zou ondernemen en de grens naar de Verenigde Staten van Amerika zou oversteken. Degenen die iets meer geld hadden, konden rechtstreeks naar Boston of New York reizen, waar ze in de Ierse wijken opgenomen zouden worden; maar zij die elke penny hadden uitgegeven om de Ierse Zee te kunnen oversteken, zouden moeten knokken voor een slavenbaantje en een plekje op de vloer van een kamer in een van de smerige Ierse sloppenwijken die in alle grote steden in Engeland als paddestoelen uit de grond schoten. Een paar zouden zich misschien verder landinwaarts wagen – jonge mannen die zich elke zomer als boerenknecht verhuurd hadden en het land kenden – of in noordelijke richting reizen, naar Schotland. Voor velen die vanavond aan de reling van het schip stonden, was Liverpool echter het eindpunt.

‘Hou Mary Kate nu stevig vast en blijf dicht bij me als we aan wal gaan.’ De stem van Julia Martin klonk grimmig; ze speurde de kade af met de blik van een generaal die op het punt staat de strijd aan te binden. ‘Kijk uit voor die jongens daar, dat zijn runners. Die zullen proberen je tas of Mary Kate weg te graaien en je te dwingen hen te volgen – wie weet waarheen.’

‘Zo verdienen ze nou eenmaal de kost,’ zei Grace, die zich de brief van haar broer over de haven van New York herinnerde.

‘Laten ze maar aan iemand anders verdienen!’ Julia wierp hen dreigende blikken toe. ‘Wij weten waar we heen moeten ten slotte.’

‘Kunnen we daarheen lopen dan?’ vroeg Grace, terwijl ze Mary Kates hoofddoek zorgvuldig onder haar kin vastknoopte.

Julia aarzelde. Ze had een adres en aanwijzingen die nu nogal vaag leken, aangezien achter de enorme pakhuizen en hoge gebouwen niet meer dan een glimp van de wirwar van straten zichtbaar was.

‘Dat weet ik niet zeker,’ gaf ze toe. ‘Maar we kunnen beter niet blijven rondhangen alsof we de weg kwijt zijn, anders komen die dieven binnen de kortste keren op ons af.’ Ze tastte naar de beurs met munten die in haar rok genaaid was. ‘Ik zie rijtuigen op de hoofdweg daarachter, maar eerst moeten we langs die menigte

daarheen zien te komen.’ Ze wees naar een straat die door de mist nauwelijks zichtbaar was. ‘Als we eenmaal op de hoofdweg zijn, huren we het eerste rijtuig dat we zien en dan geef ik de koetsier het adres, alsof ik precies weet waar het is. Als ik het zo aanpak, hebben we minder kans dat hij misbruik van ons vertrouwen maakt.’

Grace fronste haar wenkbrauwen. ‘Zou ik zelf niet moeten weten hoe het heet? Voor het geval we elkaar kwijtraken?’

‘We raken elkaar niet kwijt,’ zei Julia resoluut. ‘Gewoon dicht bij me blijven.’

Grace schudde haar hoofd. ‘Hoezeer ik je ook vertrouw, ik ga niet van dit schip af voor je me precies vertelt waar we naartoe gaan.’

Julia keek naar de magere, vermoeide jonge vrouw die ze onder haar hoede had genomen en besepte dat zij iedereen kwijtgeraakt was behalve het meisje dat naast haar stond en haar arm stevig bleef vasthouden. Het is een wonder dat ze nog zo strijdlustig is, dacht Julia.

‘Het is in de Prins Edwin Street. Nummer vier. Ene mevrouw Brookshire houdt de kamer voor ons vrij.’

Graces gezicht ontspande zich en ze knikte. ‘Dank je wel. Dank je wel,’ zei ze nogmaals en Julia merkte – niet voor het eerst – dat deze vrouw haar ontroerde, door alles wat ze meegemaakt had en de dapperheid waarmee ze dit doorstond. Julia kon zelf nauwelijks de gedachte aan alles wat verloren was gegaan, verdragen. Het was haar eigen schuld: toen William Smith O’Brien het nieuws van McDonaghs dood vertelde, had Julia erop gestaan dat zij Morgans weduwe veilig buiten Ierland zou brengen. Nu moest ze de realiteit daarvan onder ogen zien.

‘Goed,’ zei ze en schudde die overpeinzing van zich af. ‘Ik zal deze tassen dragen. Neem jij die over je schouder, Grace. En hou Mary Kate met twee handen vast.’

Grace deed wat haar opgedragen werd; ze boog zich voorover, keek haar dochter aan en gaf een vriendelijk kneepje in haar handen.

‘Kom op, agra,’ zei Grace; ze knipoogde naar het meisje. ‘Op naar het volgende avontuur met je ouwe moeder.’

Mary Kate knikte ernstig, maar zei niets. Ze was veel te rustig voor een driejarige, en voor de honderdste maal beloofde Grace zichzelf dat haar dochtertje op een dag omringd zou zijn door vreugde in plaats van verdriet. Nu hielden ze elkaar stevig vast, volgden de rij naar de wal en begaven zich in het gedrang en de verwarring op de kades.

‘Deze kant op,’ schreeuwde Julia en trok Grace en Mary Kate door de menigte naar de zijstraat die hen bij hun rijtuig zou brengen.

Door een plotselinge ruk aan haar tas werd Grace bijna omvergesleurd – tegelijkertijd werd Mary Kate de tegenovergestelde kant opgetrokken. Terwijl Grace met de moed der wanhoop zowel de tas als haar dochter vasthield, begon Mary Kate te gillen en te schoppen naar de jongen die haar andere arm gepakt had.

‘Au! Krijg de kleren!’ De kleine schurk greep naar zijn scheen. ‘Wil alleen maar helpen, mevrouw! Breng jullie goed onderdak, echt waar! Zoek ’n lekker happie voor jullie! Ik ben je man, mevrouw!’ hield hij vol, terwijl hij voorzichtig probeerde Mary Kate weer te benaderen, maar zij schopte opnieuw naar hem.

De andere jongen schreeuwde ongeveer hetzelfde – ook hij kon hen van dienst zijn, nog beter! – en weigerde Graces tas los te laten. Zij volgde het voorbeeld van Mary Kate en schopte hem weg; haar hart bonkte toen hij op zijn knieën viel en het uitbrulde alsof zij hem aangevallen had. Het waren ruwe jongens, taai, maar broodmager en in lompen gekleed; een van hen had lappen om zijn voeten in plaats van laarzen.

‘Sorry,’ zei Grace en deed een stap achteruit. ‘Het spijt me... Ik...’

‘Donder op, brutale schooiers, of ik stuur de soldaten op jullie af!’ Julia sloeg naar hen met haar tassen; daarna haakte ze haar arm stevig door die van Grace en trok haar haastig in de richting van de straat.

Het getier van de jongens achter hen stopte abrupt. Grace wierp een blik over haar schouder en zag dat ze samen een nieuw doelwit hadden gekozen: een groep verlegen jonge meisjes die op een kluitje onder een lamp stonden. Plotseling werd haar duidelijk dat de runners overal bezig waren immigranten aan te klampen en

vervolgens te dwingen hen te volgen. Overdonderd als ze waren, lieten veel immigranten zich maar al te gemakkelijk meevoeren door steegjes en nauwe straten, weg van de kades, weg van vrienden en zelfs familieleden. Niemand deed er iets tegen. Graces hart bonkte van verontwaardiging.

Ze kwamen uit de zijstraat op een brede boulevard; Julia ontdekte een huurrijtuig en stak haar hand op om de koetsier het sein te geven dat ze zouden oversteken. De straat was slecht verlicht en overal doken paarden, rijtuigen en wagens plotseling uit de mist op, zodat Grace instinctief Mary Kate op haar arm nam – en van de pijn hoorbaar naar adem snakte.

‘Zet neer!’ eiste Julia meteen. ‘Jij mag niets zwaars tillen, zei de dokter. Het is nog te kort na de bevalling!’

Grace liet haar kind voorzichtig weer zakken en ademde langzaam uit om de scherpe pijn in haar onderbuik tegen te gaan. Ze knipperde haar tranen weg, greep Mary Kate bij de hand en hield haar dicht bij zich terwijl ze de straat probeerden over te steken.

‘Gaat het?’ vroeg Julia wat vriendelijker. Ze overhandigde hun tassen aan de koetsier en tilde daarna Mary Kate in het rijtuig.

Grace knikte, omdat ze haar stem niet vertrouwde, pakte Julia’s uitgestoken hand en gleed voorzichtig over de bank om ruimte te maken. Ze drukte haar handen tegen haar buik om de pijn onder controle te krijgen en hoopte dat ze niet weer een bloeding had.

‘Prins Edwin Street graag, koetsier,’ beval Julia.

De koetsier draaide zich op zijn zitplaats om en bekeek hen eens goed. Hij nam vooral Julia’s goede hoed en jas, de kwaliteit van de bagage en de dure laarzen in zich op; daarna knikte hij, alsof hij tot een besluit gekomen was.

‘Neem me niet kwalijk, juf,’ zei hij en nam zijn hoed af. ‘Maar u bent meer kwijt aan de reis naar de Prins Edwin Street dan aan het slapen daar.’

‘Dat is onze zaak.’ Julia ging kaarsrecht zitten. ‘Rijden, graag.’

De koetsier fronste zijn wenkbrauwen en kauwde op het eindje van zijn sigaar. ‘Neem me maar niet kwalijk, juf,’ zei hij flink. ‘Maar u ziet er niet uit als het soort dames dat in die straat daar moet slapen.’

‘En waarom is dat?’ vroeg Julia uit de hoogte.

‘Nou, ziet u, juf, ze leggen ze daar met z’n tienen op de vloer. Misschien krijgt u dekens, misschien niet, maar u moet nog altijd met vreemden samen slapen terwijl u dames bent, en ik zie dat u een kleine hebt.’

‘Wij hebben het vooraf besproken,’ verzekerde Julia hem. ‘Er wordt een privé-kamer voor ons vrijgehouden.’

‘Nou, dat klopt vast wel.’ De sigaar baande zich een weg naar zijn andere mondhoek. ‘Ik wou alleen maar zeggen – met alle respect natuurlijk, juf – dat uw kamer vol met andere lui zit, van een ander soort, als u begrijpt wat ik bedoel. En ik zeg het niet graag, alleen voor uw bestwil, maar de pensions in de Prins Edwin Street zijn nogal besmettelijk, om nog maar niets te zeggen van lui die koorts meenemen.’

‘Besmettelijk,’ herhaalde Julia. ‘Luizen, bedoelt u?’

‘Die helemaal in je haar kruipen en zo, juf; dat zeg ik. De meeste Ierse lui die van de boot komen, zijn van een ander slag dan u en die merken er niets van, maar ze laten pietjes achter – sorry, juf – en andere dingen ook, en een boel gaan dood voor ze komen waar ze wezen moeten. Plus alle drank en ruwe taal en... Nou, het is niet behoorlijk voor dames als u; dat wou ik alleen maar zeggen.’

‘Ik begrijp het.’ Julia fronste bijna onmerkbaar haar wenkbrauwen. ‘En wat zou u ons dan aanraden?’

‘Nou,’ zei hij, ‘de man van de nicht van me vrouw heeft een mooi herbergje, toevallig, niet zo ver hiervandaan. King George heet het. Het is schoon – dat zweer ik bij het graf van me moeder – en u krijgt uw eigen kamer met vers water ’s morgens en een lekker heet kopje thee bij het ontbijt; en dat ontbijt is meer dan een hard broodje. Heel betaalbaar, al zal het meer wezen dan u in de Prins Edwin Street zou betalen, daar ben ik ook eerlijk in.’ Hij pufte aan zijn sigaar, zichtbaar ingenomen met zijn eigen goedheid.

Julia wierp een blik op Grace, die naar de plek keek waar Julia’s beurs verborgen was, achter de plooiën van haar rok. Julia knikte onopvallend; ze hadden genoeg.

‘Goed dan,’ kondigde Julia aan. ‘U hebt de zaak goed bepleit en we vertrouwen erop dat u een eerlijk mens bent, die gewoon het beste met ons voorheeft – en met de man van uw nicht ook. U mag ons bij het King George hotel afleveren.’

De koetsier zette zijn hoed weer op en grijnsde om zijn sigaar heen. ‘Komt voor elkaar, dames,’ zei hij en stuurde zijn paard het verkeer in.

Het was geen lange rit, maar Grace had tijd genoeg om te beseffen dat hun waarschijnlijk een ellendige nacht bespaard was gebleven. Het rijtuig reed langzaam over de straatkeien, met kletterende wielen en klikklakkende paardenhoeven; gezichten verschenen en verdwenen weer in de mistige, sombere duisternis. Hier en daar ving ze een glimp op van een deur die openging voor een groep reizigers en daarachter, op de grond, haveloze bundels stof: dat waren slapende mensen, besepte ze.

Door groezelige, verlichte ramen – sommige lager dan de straat zelf – zag ze telkens weer hetzelfde tafereel: goedkoop onderdak voor immigranten die er waarschijnlijk voor het merendeel dankbaar voor waren. Ergens speelde een violist; jonge mannen zaten in groepjes in de steeg en gaven elkaar een fles door. Nu en dan stapte een meisje – jong of oud, dat was moeilijk te zien door de witte poeder en de rode lippenverf – naar voren in het licht van de straatlantaarns als de koets naderde, om weer in de schaduw terug te glippen als hij voorbij reed. Toen begonnen de gebouwen te veranderen. De gaslampen werden talrijker en er waren er meer aangestoken, deuropeningen waren schoner, af en toe kwam een nachtwaker de hoek om. Uiteindelijk stopten ze voor een klein, goed verlicht en net etablissement; boven de deur hing een bord in de vorm van een kroon, waarop KING GEORGE HOTEL stond.

De koetsier begeleidde hen naar binnen en droeg hun tassen naar de balie, waar hij vol trots de man van de nicht van zijn vrouw, Albert Wood, voorstelde. Mijnheer Wood verwelkomde hen hartelijk en drong er op aan dat ze in de comfortabele stoelen bij het vuur gingen zitten; dan zou hij zorgen dat er een schone kamer voor hen gereedgemaakt werd. Grace zakte opgelucht in een stoel en Mary Kate klauterde op haar schoot. Ze keken toe terwijl de twee mannen elkaar de hand schudden; mijnheer Wood gaf de koetsier een handvol munten, die onmiddellijk weggestopt werden – een aandeel in de gelukstreffer van deze avond.

‘Ondernemende familie,’ mompelde Julia droogjes, terwijl ook

zij dit tafereel observeerde. ‘Toch denk ik dat we in goede handen zijn.’

‘Gods handen.’ Grace drukte een kus op het hoofd van Mary Kate.

Ze kregen een knusse kamer met een bed dat groot genoeg was voor beide vrouwen en een uitgetrokken onderschuifbed voor Mary Kate. De kamer bevond zich boven de gelagkamer en was heerlijk warm dankzij de schoorsteen die door hun muur liep. Ze kleedden zich snel uit en gleden onder de dekens; nog voordat de lamp uitgedraaid werd, snurkte Julia zachtjes, en ook Mary Kate zakte snel in een lichte, onrustige slaap. Hoewel ze volkomen uitgeput was, werd Graces geest zo overspoeld door indrukken dat ze de slaap niet kon vatten.

Was het nog maar gisteravond dat ik over Dublin uitkeek uit het raam van het hotel? dacht ze. Nog maar een week geleden dat ik mijn kleine kereltje baarde, en een dag eerder dat ik hoorde van zijn vaders dood? Ze drukte haar gezicht in het kussen en probeerde in slaap te komen, ze smeekte om verlichting van de zware last die op haar hart lag, maar het hielp niet. De gezichten van haar geliefde familieleden flitsten aan haar geestesoog voorbij – dood of verdwenen, allemaal; allen behalve Sean, die in Amerika op haar wachtte, allen behalve haar vader en het kindje dat ze in Cork had achtergelaten. Ze moest hem achterlaten; ze wist dat het moest, het kon niet anders. En toch, en toch...

Weer draaide ze zich om in het bed, huiverend: haar lichaam deed pijn, haar hart was zwaar, haar geest gekweld. Hoe had ze het kunnen doen? 's Nachts, in het donker, was het onmogelijk zichzelf ervan te overtuigen dat een moeder een goede reden kon hebben om haar eigen kind in de steek te laten. Toch had ze dat gedaan en 's nachts, in het donker, vroeg ze zich af hoe ze in vredesnaam ooit de kracht zou vinden om daarmee te kunnen leven.

‘Hoe dan, Vader?’ kreunde ze. Hij antwoordde met een teder visioen dat haar de adem benam. Want daar, aan het eind van de lange weg van haar herinneringen, waren de ketellappers die met hun paard en wagen over de weg langs haar hut reden. En daar was ze zelf – dat moest zij wel zijn, dat gelukkige jonge ding met donker, golvend haar en wangen die glommen van de lentelucht

– rennend door de bossen, naar het moeras, samen met Morgan en Sean, om de modder tussen hun tenen door te laten soppen. Achter hen klonk het geluid van mams plagende gelach en lieflijke gezang. Daar was de vriendelijke, nuchtere stem van gran die de oude verhalen vertelde; de geur van pa's tabak als hij haar hoog in de lucht tilde; zijn sterke rug als hij het veld achter de hut bewerkte.

Toen de hut zelf: de houten tafel waar ze elke dag allemaal omheen zaten, een turfvuurtje om hen warm te houden, moeders prentbriefkaarten aan de muren, een kleed op de vloer, gordijnen naast de ramen, fris en lief, gelukkig en veilig, de landweg buiten zo weelderig groen en zo dierbaar met vogels in de lente, bessen in de zomer, vogelnesten vol gezang van de ochtend tot de avond, de nabije rivier ruisend, kolkend, flitsend van de zalm, de bossen daarachter vol wild. En Gracelin rende op blote voeten door dat alles heen, at naar hartelust en schaterde het uit van louter vreugde over de schoonheid van haar wereld.

Toen viel ze eindelijk in slaap, met diepe teugen drinkend uit de bron van haar kindertijd, een bron vol ondersteunende liefde. Haar hand gleed naast het bed naar beneden op zoek naar het warme lijfje van haar eigen dochter, streelde het kortgeknipte, verwarde haar en rustte ten slotte beschermend op de schouder van het kindje.

Bij deze aanraking trok de spanning uit Mary Kates lichaam weg; ze zuchtte en zonk in een diepe, verkwikkende slaap: haar moeder was er, waakte over haar; en over hen beiden, wist ze, waakte met een liefhebbende blik de Heer, die nooit slaapt.